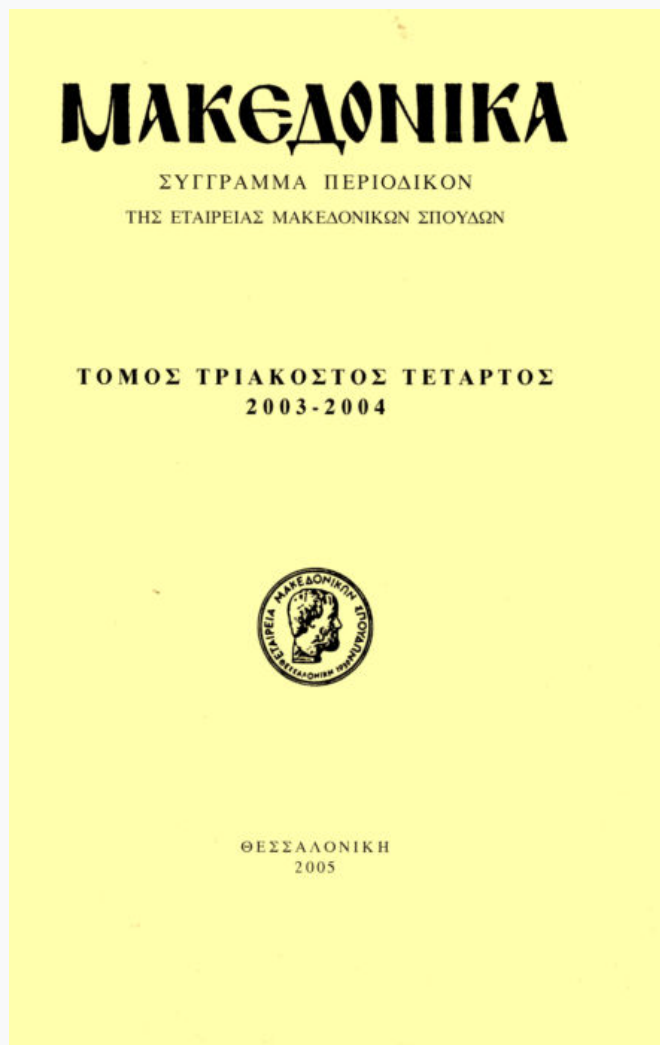

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Konstantinos N. Plastiras, Les imprimés helléniques publiés à Thessaloniki (1850-1912), Contribution à la bibliographie hellénique

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.888](https://doi.org/10.12681/makedonika.888)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Konstantinos N. Plastiras, Les imprimés helléniques publiés à Thessaloniki (1850-1912), Contribution à la bibliographie hellénique. *Μακεδονικά*, 34(1), 435–438. <https://doi.org/10.12681/makedonika.888>

ρες πόλεις, κομποπόλεις και χωριά της, καθώς και από αυτήν των Μουσουλμάνων στην Τουρκία (1924). Οι συγγραφείς περιλαμβάνουν μελέτες Τούρκων συγγραφέων σχετικές με Μουσουλμάνους της Μακεδονίας που εγκαταστάθηκαν σε διάφορες πόλεις και χωριά της Τουρκίας π.χ. του Kemal Arı, *Büyük mübadele. Türkiye'ye zorunlu göç* (1923-1925) [(Η μεγάλη ανταλλαγή. Η υποχρεωτική μετανάστευση προς την Τουρκία (1923-1925))], İstanbul 1995 και του Raif Kaplanoğlu, *Bursa'da Mübadele (1923-1930 Yunanistan göçmenleri)* [(Η ανταλλαγή στην Προύσα. (Οι πρόσφυγες από την Ελλάδα 1923-1930))], İstanbul 1999 και των Ελλήνων συγγραφέων, που αναφέρονται στους πρόσφυγες, που εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία, π.χ. του Μάξιμου Μαραβέλακη - Απόστολου Βακαλόπουλου, *Οί προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 2003 και του Ευστάθιου Πελαγίδη, *Προσφυγική Ελλάδα (1913-1930). Ο πόνος και η δόξα*, Θεσσαλονίκη 1997.

Η εργασία χωρίζεται σε έξι ενότητες.

Μετά τον πρόλογο (σσ. 6-7) και τις διευκρινίσεις (σσ. 8-9), οι σσ. 10-84 περιέχουν την τοπική βιβλιογραφία, οι σσ. 85-131 την αγγλική, οι σσ. 132-143 τη γαλλική, οι σσ. 144-146 τη γερμανική, οι σσ. 147-149 την ιταλική και οι σσ. 150-193 την ελληνική βιβλιογραφία.

Οι συγγραφείς σε κάθε ενότητα παρουσιάζουν αρχικά τις μονογραφίες, στη συνέχεια τις μεταπτυχιακές, διδακτορικές διατριβές (εκδομένες και ανέκδοτες) και στο τέλος τα άρθρα.

Η εργασία ολοκληρώνεται με ευρετήρια ονομάτων των συγγραφέων με βάση την παραπάνω σειρά των γλωσσών. Καλό θα ήταν να υπήρχε και ευρετήριο τοπωνυμίων και πραγμάτων, το οποίο θα διευκόλυνε περισσότερο τον αναγνώστη.

Οι συγγραφείς κατάγονται από την Κρήτη και τη Δράμα και είναι ιδρυτικά μέλη του Ιδρύματος Ανταλλαξιμίων Λωζάννης. Συνεργάζονται με συναδέλφους τους για τη διάσωση της ιστορικής και πολιτιστικής παράδοσης των προγόνων τους. Η πρώτη αυτή προσπάθειά τους αποτελεί στον επιστημονικό χώρο ένα πραγματικό έργο υποδομής, που καλύπτει σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό τη βιβλιογραφία της περιόδου της ανταλλαγής των πληθυσμών, βοηθεί τις περαιτέρω έρευνες των ερευνητών, ενώ συγχρόνως παρουσιάζει συγκεντρωτικά τη μέχρι σήμερα τουρκική, ελληνική και λοιπή βιβλιογραφία της ανταλλαγής των πληθυσμών. Διαπιστώνεται επίσης η μεθοδικότητα και η επιστημονική συνέπεια των συγγραφέων στον τρόπο προσέγγισης του υλικού και καθιστά το πόνημα ως χρήσιμο βοήθημα. Και βεβαίως περιμένουμε με ενδιαφέρον τις νέες εκδόσεις του Ιδρύματος Ανταλλαξιμίων Λωζάννης.

Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών

ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΒΑΣΑΜΙΔΗΣ

Konstantinos N. Plastiras, *Les imprimés helléniques publiés à Thessaloniki (1850-1912), Contribution à la bibliographie hellénique*, Thessaloniki 2001, σσ. 109.

Ὁ κ. Κ. Πλαστήρας, γνώστης ἐγκρατὴς τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου καὶ ἐκ τῆς ιδιότητός του ὡς προϊσταμένου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, μὲ τό παραπάνω ἔργο του ἔδωσε μία λαμπρὴ εἰκόνα τῆς ιστορίας τῶν ἑλληνικῶν τυπογραφειῶν τῆς Θεσσαλονίκης τὴν περίοδο 1850-1912· τὸ βιβλίο κατὰ τὴν ὑπόψη περίοδο ἔχει τὴ δική του σπουδαιότητα, ἐφ' ὅσον ἐντάσσεται σ' ἓνα κύκλο ἰδεολογικῶν ἀνταγωνισμῶν στὴν κρίσιμη αὐτὴν περίοδο τῆς διαπάλης τῶν ἔθνοτήτων στὴ Μακεδονία. Ἔτσι, μετὰ ἀπὸ μία σύντομη ἀναδρομὴ στὰ ἑλληνικά τυπογραφεῖα πού λει-

τούργησαν στην ἐλεύθερη Ἑλλάδα καί σέ πόλεις-κέντρα τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, ὁ κ. Κ.Π. εἰσέρχεται στήν παρουσίαση τῶν ἐλληνικῶν τυπογραφείων τῆς Θεσσαλονίκης: τό τυπογραφεῖο τοῦ Μιλιτιάδῃ Γκαρμπολά (1850), τοῦ Κυριάκου Δαρζιλοβίτη (1851-1864), τοῦ Νικολάου Βαγλαμαλῆ, γνωστό καί ὡς *Μακεδονία* τὰ ἐπόμενα χρόνια (1867): οἱ λόγοι τῆς ιδρύσεως τῶν τυπογραφείων αὐτῶν εἶναι προφανεῖς καί ὀφείλονται στίς μεταρρυθμίσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τίς γνωστές ὡς Hattı Chérif τοῦ Gülhané (1839) καί Hattı Humayun (1856), πού ἐπέτρεψαν στίς θρησκευτικές μειονότητες νά ἀναπτύξουν ποικίλες δραστηριότητες, ὅπως, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἡ τυπογραφία. Βεβαίως ἀπό ἀπόψεως ποιότητος καί αἰσθητικῆς τὰ τυπογραφεῖα τῆς Θεσσαλονίκης ὑστεροῦσαν ἔναντι ἐκείνων τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σμύρνης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί, ἀργότερα, τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ὁ Μιλιτιάδῃ Γκαρμπολάς εἶχε ἐμπειρία τῆς τέχνης τοῦ ἀπό τὰ χρόνια πού ἐργαζόταν στήν οἰκογενειακὴ ἐπιχείρηση στήν Ἀθήνα, ὥσπου αὐτὴ ἀνέστειλε τίς ἐργασίες τῆς καί ὁ Μιλιτιάδῃς, τό 1850, ἰδρύσε το δικό του τυπογραφεῖο στὴ Θεσσαλονίκη, ἔκαμε ἔξι ἢ ἑπτὰ ἐκδόσεις καί τὸν ἐπόμενο χρόνο ἀνέστειλε καί αὐτός τίς ἐργασίες του· πιθανότερη αἰτία ἡ ἐλληνικὴ ὑπηρεσιότητα του σέ μία ἐποχὴ πολλῶν καχυποψιῶν τῆς ὀθωμανικῆς διοικήσεως.

Ὁ Κυριάκος Δαρζιλοβίτης, πού ἔγινε κύριος τῆς ἐπιχειρήσεως Γκαρμπολά, ὑπὸ ἀδιευκρίνιστες, ὥστόσο, συνθήκες, δραστηριοποιήθηκε ὡς ἐκδότης καί ὡς βιβλιοπώλης τὴν περίοδο 1851-1859 καί συνέχισε ὡς τό 1863/4. Ἐξέδωσε εἴκοσι ἐλληνικά βιβλία καί ἓνα στὴ βουλγαρικῇ, ἀλλὰ μὲ ἐλληνικοὺς χαρακτῆρες, ὥσπου, τελικῶς, προσεχώρησε στὸν βουλγαρισμὸ –εἶχε ἤδη ἐμφανισθεῖ ὁ Πανσλαβισμὸς καί ἡ Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία.

Ὁ Νικόλαος Βαγλαμαλῆς, ἰδρύσε τὸ τρίτο τυπογραφεῖο στὴ Θεσσαλονίκη μὲ τὴν ἐπωνυμία *Ἡ Μακεδονία* (1867-1874). Τό τυπογραφεῖο αὐτὸ συνέχισε τὴ λειτουργία του μὲ διαφόρους συνταξίους ὡς τό 1896, πάντοτε ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐπωνυμία. Οἱ κυριότεροι τῶν συνταξίων ἦσαν, πλὴν ἀσφαλῶς τοῦ Νικολάου Βαγλαμαλῆ, ὁ Σ. Βασιλειάδῃς, ὁ Στέφανος καί Χρηστός Θάνος καί ἄλλοι ἄγνωστοί μας ὑπὸ τὴν ἐμπορικὴ ἐπωνυμία *Συντροφία*. Ὁ κ. Κ.Π. ἐκφράζει μάλιστα τὴν ὑπόθεση ἡ τυπογραφία Βαγλαμαλῆ νά συνεχίζει τὴ δραστηριότητα τῆς πρώτης τοῦ Γκαρμπολά, πού σημαίνει δηλαδή ὅτι ὁ Βαγλαμαλῆς τὴν ἀγόρασε ἀπὸ τὸν Δαρζιλοβίτη.

Τὴν περίοδο 1875-1888 ἡ Θεσσαλονίκη διέθετε δύο ἐλληνικά τυπογραφεῖα, αὐτὸ δηλαδή τοῦ Βαγλαμαλῆ καί τὸ δεύτερο ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία *Ἐρμῆς* τοῦ Σοφοκλῆ Γκαρμπολά, ἀδελφοῦ τοῦ Μιλιτιάδῃ, ὁ ὁποῖος ἐξέδιδε τὴν ὁμώνυμη ἐφημερίδα, ἀλλὰ καί βιβλία. Κατὰ τὴν περίοδο 1888-1900 ἐμφανίσθηκαν καί ἄλλα ἐλληνικά καί ξένα τυπογραφεῖα (Θ. Κ. Ἡρακλείδης, Νικ. Χριστομάνος, Salvatore Muratori κ.ά.).

Ἀκολούθησε ἡ δυσχερὲς περίοδος 1900-1912, ὅπου ἡ ἐλληνικὴ τυπογραφικὴ δραστηριότητα περιορίσθηκε ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ 1897 καί τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Ὁ Κ.Π. διαφεύγει τὴν περίοδο 1897-1912 σέ δύο φάσεις, ὅσον ἀφορᾷ στὴν τυπογραφία, αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1897-1908 καί τὴ δεύτερη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1908-1912. Τό 1897, πάντως, στὴ Θεσσαλονίκη λειτουργοῦσαν τρία τυπογραφεῖα: τὸ Σοφοκλῆ Γκαρμπολά, τοῦ Θ. Κ. Ἡρακλείδῃ καί τοῦ Ν. Χριστομάνου πού λειτουργοῦσε περὶ τό 1894, ἐνῶ τοῦ Muratori ἐξέδωσε ἓνα ἐλληνικὸ βιβλίο τό 1888, καί θά παίξει σημαντικὸ ρόλο τὴν περίοδο 1902-1912 μὲ τὴν ἐκδοσὴ ἐλληνικῶν βιβλίων, ἀλλὰ καί ἐφημερίδων. Ἀναμφιβόλως ἡ ἥτα τοῦ 1897 εἶχε καί τίς ἀρνητικὲς ἐπιπτώσεις τῆς στήν ἐλληνικὴ κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης πού ἀνέκοψε τὴν οἰκονομικὴ καί πολιτισμικὴ δραστηριότητά τῆς καί στράφηκε στήν ἐσωστρέφεια· ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρνητικά

ἀποτελέσματα ή διακοπή τής κυκλοφορίας τής εφημερίδος *Φάρος τής Θεσσαλονίκης* και ή αναστολή ποικίλων άλλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Ήταν, ως εκ τούτου, φυσικό μεταξύ τών ετών 1900-1908 νά μήν ιδρυθεί κανένα ελληνικό τυπογραφείο στην πόλη μας· μόνον δύο μετονομασίες υπήρξαν, χωρίς αλλαγή τών ιδιοκτησιών. Πάντως, από τό τυπογραφείο τής εφημερίδος *Φάρος τής Θεσσαλονίκης* τού Σοφ. Γκαρμπολά πρέπει νά προέρχεται καί ή έκδοση τού *Φάρου τής Μακεδονίας* (1881-1895)· από τό τυπογραφείο τής εφημερίδος *Άλήθεια* τού τυπογράφου Muratori κυκλοφορήθηκαν τρία βιβλία.

Τήν περίοδο 1908-1912 εμφανίσθηκαν νέες τυπογραφικές εγκαταστάσεις, οι έξης: τό τυπογραφείο τής εφημερίδος *Νέα Άλήθεια*, τού Ίωάννη Κούσκουρα, πού διέκοψε τή συνεργασία του μέ τόν Muratori εκδίδοντας τήν *Νέα Άλήθεια* (1909) καί τυπώνοντας ως τήν πυρκαγιά τού 1917 πέντε βιβλία. Τό καλλιτεχνικό τυπογραφείο τού Γ. Δ. Διβόλη πού υφίσταται από τό 1909 ή πιθανώς από τό 1908 καί πού διέθετε ποικίλα τεχνικά μέσα έχοντας στό ενεργητικό του τό λιγότερο ένδεκα εκδόσεις. Έδώ τυπώθηκε ή εφημερίς *Σύνταγμα* τού Άθανασίου Βόγα (1909-1910) μέ υψηλή αίσθητική. Τό τυπογραφείο βρισκόταν στό κέντρο τής συνοικίας Φράγκων καί κάηκε στην πυρκαγιά τού 1917.

Τό τυπογραφείο K. A. Κοντοπούλου παρήγαγε από τής ιδρύσεώς του, τό 1889, σφραγίδες, αλλά από τό 1909 άρχισε νά τυπώνει καί βιβλία· έδώ τυπώνονταν τό περιοδικό *Θεμαϊκές Ήμέρες* τού Χρήστου Γουγούση (1909). Πιθανώς, κατά τόν κ. K.Π., ό ιδιοκτήτης τού τυπογραφείου νά ήταν κάποιος άλλος.

Τό τυπογραφείο τού Σοφοκλή Παπανέστορος άρχισε τή δραστηριότητά του τό 1910 τυπώνοντας δύο βιβλία, αλλά καί γιά μικρή περίοδο τήν εφημερίδα *Μακεδονία*.

Τό τυπογραφείο τού Νικολάου Ξενοφωνδίδη εμφανίζεται από τό 1911, όταν ό ιδιοκτήτης του άγόρασε τίς εγκαταστάσεις του από τήν εφημερίδα τών Νεοτούρκων *Zeman*· απ' έδώ άρχισε τήν έκδοσή της ή *Μακεδονία*, ενώ λίγο αργότερα τό τυπογραφείο ήταν γνωστό υπό τήν επωνυμία N. Ξενοφωνδίδης καί Σ. Παντελής. Ό κ. K.Π. προβαίνει σέ όρισμένες παρατηρήσεις αναφορικά μέ τά τυπογραφεία όπως: τό τυπογραφείο τού *Φάρου τής Θεσσαλονίκης* πού πέρασε στην ιδιοκτησία τού Τούρκου Χαφouz ό όποιος τό 1913 τό ένοίκιασε στόν Κώστα Βελλίδη γιά νά τυπώνει τήν εφημερίδα *Μακεδονία*.

Ό Muratori εξέδιδε τήν *Άλήθεια* γιά τρεις μήνες σέ συνεργασία μέ τόν Γεώργιο Χατζηκυριάκου (1909) καί συνεργάστηκε μέ τόν Άλέξανδρο Γκαρμπολά, γιό τού Σοφοκλή, γιά νά τυπώσει τήν εφημερίδα *Έθνος*. Μετά τό 1912 πώλησε τό τυπογραφείο στόν Ίωάννη Κουμένο, πού ήλθε από τήν Άλεξάνδρεια καθώς καί τίς έννέα μεγάλες τυπογραφικές μηχανές του. Ήταν από τά λίγα τυπογραφεία πού σώθηκαν από τήν πυρκαγιά τού 1917, γι' αυτό καί όλες οι εφημερίδες τής Θεσσαλονίκης μετά τό 1917 τυπώνονταν σ' αυτό τό τυπογραφείο. Τό τυπογραφείο τού Θ. Ήρακλείδη ήταν τό μόνο πού αποκλειστικώς τύπωνε βιβλία -τύπωσε τό λιγότερο έννέα βιβλία, αλλά καταστράφηκε καί αυτό στην πυρκαγιά τού 1917. Τό τυπογραφείο τού N. Χριστομάνου τύπωνε μόνον εφημερίδες καί ό ιδιοκτήτης του εξέδιδε τήν εφημερίδα *Άστήρ* (1908-1910) σέ συνεργασία μέ τόν E. Παπαγεωργίου. Όσοόσο τύπωσε τό λιγότερο πέντε βιβλία καθώς καί τή σατυρική εφημερίδα *Κοινοίτι* τού Γ. Χαλκιά (1909).

Στό κεφάλαιο Les Éditions (Οί Έκδόσεις) ό κ. K.Π. δίδει μία κατηγοροποίηση τών εκδόσεων τών τυπογραφείων τής Θεσσαλονίκης, ή όποία έχει ως έξης: ιστορικά καί άλλων επιστημών βιβλία 28%, διηγήματα ήθικά καί θρησκευτικά 13%, καταστατικά καί πρακτικά γενικών συνελεύσεων τών συλλόγων 25,5%, φιλολογικές εκδόσεις 25%.

Αυτό σημαίνει ότι στόχευση των εκδοτών ήταν η διάχυση των έμπορικῶν, μέ τή σημερινή έννοια, βιβλίων καί ότι τά φιλολογικά έργα, μολονότι δέν κυριαρχοῦν, ἔχουν καί αὐτά τή σημασία τους. Λείπει, ὁμως, κατά τοῦ κ. Κ.Π. ἡ καλλιτεχνική αἰσθησις τῶν εκδοτῶν. Ὁ κ. Κ.Π., πρόσεξε, ὡσαύτως, ὅτι ὁ τόπος εκδόσεως εἶναι ψευδεπίγραφος· ἀντί γιά τή Θεσσαλονίκη ἀναγράφεται ἡ Ἀθήνα ἢ ἡ Λειψία. Καί τοῦτο ἐκ τοῦ φόβου τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἀξιοσημείωτος, ἀλλά ἄκρως εὐλογος, εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν δύο μοναδικῶν εκδόσεων τό 1898. Τά γεγονότα τοῦ 1897 εἶχαν καί ἐδῶ τόν ἀντίκτυπό τους. Ἐντούτοις αξιοσημείωτη παρουσιάζεται ἡ εκδοσις ἐφημερίδων μεταξὺ 1901-1912 ἀνέρχονται σέ δέκα ἑξί καί δύο περιοδικά (Θερμαϊκά Ἡμέραι καί Οἰκονομική Ἐπιθεώρησις). Κατά τήν περίοδο 1901-1912 ἐξεδόθησαν ἐβδομήντα ἑξί βιβλία (10 φιλολογικά-λογοτεχνικά, 19 παιδαγωγικά, 34 τῶν συλλόγων καί λιγότερα ἠθικοπλαστικά-θηροσκευτικά). Οἱ παρατιθέμενοι δύο πίνακες εἶναι πολὺ χρήσιμοι γιά τόν ἀγαπῶντα τίς στατιστικές συγκρίσεις.

Στό κεφάλαιο *Commerce du livre* (Τό ἐμπόριο τοῦ βιβλίου) ὁ κ. Κ.Π. ἀναζητεῖ τοὺς βιβλιοπώλες τῆς Θεσσαλονίκης καί ἀναφέρει, πλὴν τοῦ Μ. Γκαριμπολά, τόν Θεόδωρο Χοϊδᾶ, τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία στήν πόλιν μας χρονολογεῖται ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἱ. Προσθέτομε ἐδῶ ὅτι ἡ οἰκογένεια Χοϊδᾶ, κεφαλωνίτικης καταγωγῆς, ἔχει πολλὰ μέλη τῆς ἐγκατεστημένης στή Θεσσαλονίκη καί ἀσκοῦντα διάφορα ἐπαγγέλματα (βλ. Κ. Δ. Μέρτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, ἐκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1947, passim). Βιβλιεμπόριο ἀσκοῦσαν, ὡσαύτως οἱ εκδότες Κ. Δαρζιλοβίτης, Ν. Βαγλαμαλῆς (1868-1874, 1881-1883), Σοφ. Γκαμπολάς, Θωμᾶς Θάνου, ὁ γιός του Χρήστος, Ν. Γ. Βικτόπουλος (1879) πού συνεταιρίζεται μέ τόν Στ. Θάνο, καί τόν Ἀρ. Μενεξέ καί τόν Ἀντωνιάδη (1896 ci.), S. Grasso πού πρακτόρευε τόν Ἐσπερο τῆς Λειψίας, ὁ Δ. Κ. Βουλουσσόπουλος (1885), ὁ Νικ. Χριστομάνος (1885).

Τήν περίοδο 1901-1912 στοὺς ἴδιους περίπου βιβλιοπώλες προστίθενται καί ἄλλοι ὡς οἱ Καλογερόπουλος-Βελλίδης, Ἰω. Κούσκουρας, Γ. Χατζηγεωργίου, Δ. Γ. Σωινίδης, ὁ Ν. Α. Ξενοφάνιδης, οἱ Δεπάστας-Σφύρας-Γεράρδος, ὁ Ν. Ἀντωνιάδης.

Ἀκολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία τῶν ἐλληνικῶν ἐντύπων ἀπὸ τό 1850-1912, πού ἀνέρχονται στίς 250, ὅπου προστίθενται οἱ εκδόσεις χωρὶς χρονολογία ἀριθμ. 251-277+278-279 προσθῆκες τοῦ ἔτους 1884.

Συμπερασματικῶς, ἡ βιβλιογραφία τοῦ κ. Κ.Π. εἶναι μία σημαντική συμβολή στήν πνευματική κίνησι καί ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης σέ μία κρίσιμη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς, ὅπου τό ἐλληνικό βιβλίον καί τό περιοδικό, ἡ τυπογραφία ἐν γένει, ἔχουν μείζονα λόγο ὄχι μόνον στόν πολιτισμό τῆς πόλεως, ἀλλά καί στήν ἐνίσχυσι τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν τῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γιῶργος Φ. Ρουμελιώτης, *Ὁ Νέος Ἑλληνισμός στήν Ἑδεσσα (Βοδενά) τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 19ῷ αἰῶνα. Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Ἑδεσσας τοῦ 19ῷ αἰῶνα*, Ἐκδόσεις Λαογραφική Ἑταιρεία Ν. Πέλλας, Ἑδεσσα 2000, σσ. 208.

Ὁ Γιῶργος Ρουμελιώτης, νέος ἐκπαιδευτικός, δραστηριοποιεῖται ἐδῶ καί χρόνια στοὺς πνευματικούς κύκλους τῆς Ἑδεσσας, εκδότης ἐφημερίδος καί περιοδικοῦ πού προβάλλουν στό εὐρύτερο κοινὸ τήν ἱστορία τῆς πόλεως του. Ἡ παρούσα εκδοσις εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἑδεσσας, ἔτσι τουλάχιστον τήν ἐκτιμᾷ ὁ ἀναγνώστης πού ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. γράφει στήν